

PREGLEDI I MIŠLJENJA

Katarina Čikoš¹

Filozofski fakultet, doktorand

Univerzitet u Novom Sadu

Bojana Perić Prkosovački

Medicinski fakultet

Univerzitet u Novom Sadu

Nina Brkić-Jovanović

Medicinski fakultet

Univerzitet u Novom Sadu

Primljen: 10. 05. 2024.

Prihvaćen: 02. 12. 2024.

UDC: 159.923.5-053.6/.66

DOI: 10.19090/ps.2024.2.125-136

Pregledni naučni rad

KARAKTERISTIKE USPOSTAVLJANJA SOCIJALNIH I KOMUNIKACIJSKIH ODNOSA ADOLESCENATA DANAS

Apstrakt

Svako biće nije izolovano, te živi u zajednici, primorano je da komunicira i funkcionira sa društvom koje ga okružuje. Pripadnost grupi je prirodna potreba, koja pored sigurnosti donosi i određeno osećanje samovrednovanja i stvaranja slike o sebi, koja je posebno važna u periodu adolescencije. Tako svaki pojedinac kroz komunikaciju sa drugima upoznaje sebe, druge i svoje okruženje. Komunikacija i njeni elementi su izuzetno važni za celokupan život pojedinca. Stoga, tema ovog rada je značajna i zanimljiva za istraživanje, posebno u kontekstu adolescencije, koja je period intenzivnih promena i turbulencija. U radu će se raspravljati o pojmu komunikacije, njenim stilovima, prednostima i nedostacima u interakciji adolescenata sa vršnjacima, porodicom, nastavnicima i drugim odraslim osobama. Takođe, pažnja će biti posvećena uticaju tehnologije, medija i društvenih mreža, koji značajno oblikuju načine i tokove komunikacije danas. Cilj ovog rada se ogleda u rasvetljavanju značaja izazova koje nosi današnja komunikacija među adolescentima. Važno je neprekidno pratiti kako mladi komuniciraju i preduzeti preventivne mere kako bi se osigurali optimalni uslovi za njihovo funkcionisanje, kako među vršnjacima, tako i u širem društvenom kontekstu. Na taj način se može doprineti pravilnoj izgradnji identiteta i sveobuhvatne ličnosti mladih.

Ključne reči: adolescenti, komunikacija, mediji, nastava.

¹ kcikos95@gmial.com

Uvod

Osnovna svrha ovog rada je da istražimo komunikaciju među adolescentima, analiziramo procese s kojima se tinejdžeri susreću tokom interakcije, razmotrimo faktore koji je oblikuju i sagledamo njene prednosti i nedostatke. Poseban fokus biće stavljen na interakciju mladih u virtuelnom okruženju. Adolescencija se smatra najdinamičnijim periodom, ispunjenim izazovima i promenama koje utiču na kvalitet komunikacije. Reč adolescencija potiče od latinske “adolescente”, što znači “rasti ka zrelosti”, i označava fazu između detinjstva i odraslog doba (Lacković – Grgin, 2006). Ovaj period se može posmatrati kao pokušaj prilagođavanja na sve unutrašnje i spoljašnje promene koje tinejdžer doživljava, uključujući telesne, psihičke, emocionalne i društvene aspekte. Tinejdžeri počinju da razvijaju razmišljanje slično onom odraslih, ali često još uvek ne razmatraju u potpunosti posledice svojih postupaka, zbog svoje egocentričnosti i nedostatka svesti o uticaju svojih ponašanja na druge (Piaget, 1972; Kohlberg, 1981; Elkind, 1967; Arnett, 2000; Steinberg, 2014). Veoma je važan i način na koji adolescenti procesuiraju informacije iz socijalne sredine, pogotovo danas, jer smo izloženi mnoštvu različitih informacija od strane medija, interneta, roditelja, vršnjaka i dr. (Oreški, 2019). Najvažniji razvojni zadaci u periodu adolescencije su jačanje strukture ličnosti, formiranje seksualnog identiteta, odvajanje od roditelja i smanjenje uticaja vršnjaka. U ovom procesu, komunikacija igra ključnu ulogu u izgradnji odnosa koji značajno oblikuju socijalizaciju i razvoj ličnosti (Graovac, 2010). Pojam komunikacija potiče od latinskog glagola *communicare*, što znači „učiniti poznatim“ ili deliti, što podrazumeva razmenu informacija između ljudi (Markić, 2010). Autori Spajić, Vrkaš, Kukoč i Bašić (2010) definišu komunikaciju kao proces direktne ili posredne razmene značenja, odnosno uzajamnog prenošenja i primanja poruka putem različitih simbola. Današnji adolescenti koriste dva osnovna načina komunikacije: direktni i indirektni (Markić, 2010). Direktna komunikacija podrazumeva lični susret između pojedinaca ili u grupama, dok se indirektna komunikacija odvija putem savremenih tehnologija, uključujući društvene mreže, mobilne telefone i razne aplikacije. Tako se može reći da adolescenti sve više funkcionišu u virtuelnom svetu, gde su tehnologija, internet i mobilni telefoni postali ključna mesta za druženje, socijalizaciju i komunikaciju. Mediji, internet i mobilni telefoni igraju značajnu ulogu u životima mladih, ne samo kao izvori zabave, već i kao važni alati za obrazovanje i socijalizaciju. Informacione i komunikacione tehnologije dovele su do digitalne revolucije koja je promenila načine života, učenja i samog procesa obrazovanja i vaspitanja (Glušac, Kavalić, Makitan i Stanisavljev, 2023).

Najvažniji učesnici procesa komunikacije su, pored adolescenata: vršnjaci, nastavnici i roditelji. Pored navedenih grupa, sve veći značaj imaju uticaji medija i društvenih mreža na komunikaciju i socijalizaciju. Važno je detaljno proučiti komunikaciju adolescenata sa svih aspekata kako bi se bolje razumelo koji oblici komunikacije najviše utiču na njihovo ponašanje i omogućavaju uspostavljanje kvalitetnih odnosa.

To je ključno za razvoj njihovih intelektualnih, socijalnih i drugih potencijala, kao i za kreiranje medijskih sadržaja koji su prikladni za mlade.

Odlike komunikacije među adolescentima u digitalnoj eri

Da bi se postigao cilj komunikacije, uspostavljaju se takozvani komunikacijski mostovi koji pomažu u prevazilaženju prepreka i barijera. U tu svrhu koriste se i vežbaju različite tehnike i metode komunikacije prilagođene raznim oblastima i okruženjima (Milenković i Delić, 2011). Markić (2010) ističe da adolescenti danas komuniciraju na dva osnovna načina: direktno i indirektno. Direktna komunikacija uključuje lične susrete između pojedinaca ili u grupama, dok se indirektna komunikacija odvija putem savremenih tehnologija, kao što su društvene mreže, mobilni telefoni i razne digitalne aplikacije koje su dostupne mladima. S obzirom na to da adolescenti danas sve više provode vreme u virtuelnom svetu, gde tehnologija, internet i mobilni telefoni igraju ključnu ulogu u druženjima, socijalizaciji i komunikaciji, postavlja se pitanje kako ove promene utiču na njihov emocionalni razvoj, međuljudske odnose i sposobnost uspostavljanja dubljih, ličnih kontakata (Oreški, 2019).

Izdvojili bismo nekoliko odlika savremene komunikacije među adolescentima u digitalnoj eri: brzina i efikasnost (digitalna komunikacija omogućava trenutnu razmenu poruka putem aplikacija i društvenih mreža, što olakšava brzu interakciju); raznovrsnost i dostupnost platformi (adolescenti koriste različite platforme, kao što su društvene mreže, chat aplikacije, video pozivi i forumi, što im pruža raznolike mogućnosti za komunikaciju); anonimnost i privatnost (mnoge onlajn platforme omogućavaju određenu dozu anonimnosti, što može olakšati komunikaciju, ali i dovesti do rizika kao što su nasilje na internetu (cyberbullying) ili nedostatak odgovornosti); vizuelna i multimedijalna komunikacija (adolescenti veoma često koriste slike, video zapise i emotikone kako bi obogatili svoje poruke, čineći komunikaciju dinamičnijom i izražajnijom i zanimljivijom); stalna povezanost (tehnologija omogućava adolescentima da budu u kontaktu 24/7, što može dovesti do osećaja stalne povezanosti, ali i sve češće do zavisnosti od digitalnih uređaja); uticaj vršnjaka (onlajn komunikacija često jača uticaj vršnjaka, jer adolescenti mogu lako da dele informacije, mišljenja i stavove, što može oblikovati njihove identitete i ponašanje); kreativnost i izražavanje identiteta (digitalni alati omogućavaju adolescentima da eksperimentišu sa svojim identitetima kroz sadržaj koji dele i način na koji se predstavljaju u onlajn svetu); izazovi i rizici (iako digitalna komunikacija donosi mnoge prednosti, ona takođe nosi rizike, gde je sve češća pojava cyberbullying, izloženost neprimerenom sadržaju i problemi sa privatnošću) (Boyd, 2014; Subrahmanyam & Greenfield, 2008; Turkle, 2011; Jenkins, 2006; Baym, 2015). Dakle, komunikacija među adolescentima je veoma složena i zahteva kontinuirano praćenje i usmeravanje adolescenta kako bi izbegli nepoželjne situacije.

Društvene mreže predstavljaju specifičan oblik komunikacije koji se odlikuje različitim zajedničkim karakteristikama određenih vrsta, formi i načina interakcije.

Platforme kao što su Myspace, Twitter i Facebook postaju sve popularniji načini komunikacije na internetu (Oreški, 2019). Danas su Instagram i Tik Tok ti koji zauzimaju većinski deo načina komunikacije, socijalizacije i funkcionisanja među mladim osobama. Savremeno doba tehnologije dovelo je do promena u ponašanju adolescenata koji su rođeni i odrastaju u doba interneta i digitalne ekspanzije, multitaskinga, brzih i različitih informacija, veštačke inteligencije i dr (Glušac, Kavalić, Makitan, i Stanislavljev, 2023).

Ono što je upitno i posebna tema za proučavanje jeste uticaj svega navedenog na procese učenja adolescenata, njihov odnos prema školi, nastavnicima, vršnjacima (Glušac, Kavalić, Makitan, i Stanislavljev, 2023).

Pripadnici nove generacije adolescenata, generacija Z, odrastaju u digitalnom okruženju koje u velikoj meri oblikuje njihove vrednosti, ponašanja i načine interakcije sa okolinom. Njihova visoka tehnološka pismenost i stalna povezanost omogućavaju brzu razmenu informacija, ali takođe donose izazove u pogledu privatnosti i mentalnog zdravlja. Ova generacija pokazuje veću svest o društvenim pitanjima i teži autentičnosti, dok istovremeno istražuje različite aspekte svog identiteta kroz onlajn platforme. Iako su prilagodljivi i otvoreni za promene, suočavaju se s izazovima koji proizilaze iz digitalnog načina života. U tom kontekstu, važno je da razumemo njihove specifične potrebe i izazove kako bi se podržali u razvoju zdravih i održivih međuljudskih odnosa. S druge strane, pripadnici generacije Z suočavaju se s brojnim negativnim aspektima. Povećan nivo mentalnih problema, kao što su anksioznost i depresija, često je povezan s konstantnom povezanošću i pritiscima na društvenim mrežama. Cyberbullying je dodatni rizik, dok gubitak privatnosti može dovesti do ozbiljnih posledica. Površnost odnosa i zavisnost od tehnologije smanjuju emocionalnu povezanost i personalne komunikacijske veštine. Osim toga, informacijska preopterećenost i veoma smanjena pažnja otežavaju donošenje odluka (Twenge, 2017; Subrahmanyam & Greenfield, 2008; Boyd, 2014; Turkle, 2011; Rosin, 2013). Ovi izazovi ukazuju na potrebu za pažljivim upravljanjem digitalnim životima adolescenata kako bi se podržali zdravi obrasci komunikacije i odnosa (Twenge, 2017; Subrahmanyam & Greenfield, 2008; Boyd, 2014; Turkle, 2011; Rosin, 2013). Ove odlike ukazuju na to kako su društvene, kulturne i tehnološke promene oblikovale iskustva i ponašanje nove generacije adolescenata.

Kada se govori o vaspitanju i uticaju roditelja, pripadnici ove generacije su odrastali pod pažljivim okom svojih roditelja. Očekivanja koja su postavljena pred njih već su formirana, jer imaju pristup obilju informacija. Ova generacija više vrednuje mogućnosti za napredovanje i dodatno usavršavanje, kao i sticanje novih znanja. Takođe, skloni su timskom radu, što su naučili tokom svog obrazovnog puta. Od malih nogu su obučeni da koriste savremene alate i brzo pronalaze načine za pristup informacijama i rešavanje zadataka, što ih čini efikasnijim i kooperativnijim (Vojvodić, 2015; Oreški, 2019).

Prednosti i nedostaci uspostavljanja digitalizovanih i socijalnih komunikacijskih odnosa adolescenata

Uspostavljanje socijalnih i uspešnih komunikacijskih odnosa u adolescenciji je ključno za razvoj mladih. Ovaj proces uključuje istraživanje identiteta, uticaj vršnjaka, razvoj komunikacijskih veština i korišćenje tehnologije. Kvalitetni odnosi pomažu u jačanju samopouzdanja i emocionalne inteligencije, dok raznolikost odnosa (prijateljstva, porodične veze, romantične veze) donosi različite izazove. Uključivanje u grupe i aktivnosti dodatno osnažuje socijalne veštine i omogućava stvaranje značajnih veza. Kvalitet ovih odnosa ima značajan uticaj na emocionalno i mentalno zdravlje adolescenata (Erikson, 1968; Boyd, 2014; Subrahmanyam, & Greenfield, 2008; Turkle, 2011; Shaffer, 2009).

Usled nedostatka optimalne komunikacije i stvaranje socijalnih odnosa, kod mladih se sve češće javlja depresija. Spoljašnji uslovi, koje osoba ne može da prihvati ili prevaziđe, mogu delovati kao okidač za depresiju. Istraživanje pokazuje da bi mnogi mladi, ukoliko bi živeli u optimalnijim uslovima, verovatno izbegli razvoj depresivnih simptoma (Baltazarević V., Đurović i Baltazarević B., 2010). Prema podacima Instituta za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“ iz 2006. godine, 44% populacije pokazuje simptome depresije, 24% pati od nesаницe, 62% se oseća nervozno, a 10% ima izražen stres. Dugotrajna izloženost stresu u našoj zemlji dovela je do porasta mentalnih zdravstvenih problema, koji su ključni za kvalitetan život. Akutni i hronični stres, kao i akumulirana trauma tokom godina, prouzrokovali su značajne negativne psihološke efekte. Takođe, povećan je broj osoba sa depresivnim, stresnim i psihosomatskim poremećajima, kao i zavisnostima od alkohola i psihoaktivnih supstanci. Ovi pojedinci često imaju poteškoće u socijalnoj adaptaciji i komunikaciji (Baltazarević V., Đurović i Baltazarević B., 2010). Rezultati istraživanja podsećaju nas na važnost kvalitetne komunikacije kao osnovne društvene potrebe. Kada čovek ne može da se izrazi u stvarnom svetu, gubi mogućnost interakcije s drugima. Istraživanje u SAD-u pokazuje da osobe koje se teško snalaze u socijalnim situacijama često komuniciraju samo putem interneta, skrivajući se iza monitora. Ove osobe traže alternativne oblike komunikacije onlajn (Baltazarević V., Đurović i Baltazarević B., 2010). Uzimajući u obzir sve veći uticaj digitalnih medija, društvenih mreža i elektronskih uređaja na svakodnevni život, važno je istraživati ovu temu. Savremeni oblici komunikacije ne moraju nužno biti negativni; mogu se koristiti za postizanje pozitivnih obrazaca ponašanja kod mladih.

Mladi sve više komuniciraju putem poruka, samim tim se gube socijalne veštine (slušanje i interpretacija, izražavanje emocija i empatija, složenija konverzacija i argumentacija, neverbalna komunikacija) te se dovodi u pitanje i verbalno izražavanje dece i mladih. Dakle, gubitak socijalnih veština u ovom kontekstu odnosi se na smanjenje sposobnosti za složeniju, emocionalnu i interaktivnu komunikaciju, što je bitno za razvoj socijalnih i međuljudskih odnosa. Jezička sposobnost dece ove generacije se

svodi na jednostavne naloge, upotrebu i što kraću i štu konverzaciju (Turkle, 2011; Boyd, 2014; Subrahmanyam & Greenfield, 2008; Buckingham, 2007; Twenge, 2017). Pored toga, važna je i neverbalna komunikacija koja nedostaje u ovakvim situacijama. Komunikacija se ne sastoji samo od verbalnog izražavanja, već obuhvata i mnoge neverbalne aspekte koji nam pomažu da bolje upoznamo osobu. Kada se komunikacija odvija isključivo putem društvenih mreža i mobilnih aplikacija među vršnjacima, mladi mogu izgubiti deo svojih socijalnih i komunikacijskih veština. Socijalne kompetencije su ključne za uspešno funkcionisanje u društvu, a socijalne veštine uključuju verbalna i neverbalna ponašanja koja su društveno prihvatljiva i koja izazivaju pozitivne reakcije. U suštini, ove veštine pomažu pojedincima da ispune društvena očekivanja (Oreški, 2019). Za neke mlade, onlajn komunikacija je samo oblik zabave, dok za druge predstavlja stvaran način socijalizacije (Oreški, 2019). Problem se javlja kada mladi ljudi postaju introvertni i ne učestvuju u drugim oblicima komunikacije, ne obavljaju svoje obaveze, nemaju interesovanja i odbijaju druženje izvan školskih aktivnosti, što dovodi do socijalizacije koja se oslanja isključivo na tehnologiju. Ovi problemi su samo neki od izazova s kojima se suočavamo danas. Kao što je već poznato, virtuelni svet često "zamenjuje" stvarni život, gde se idealizovani virtuelni identiteti promovišu kao način sticanja popularnosti, ističući samo pozitivne i lepe događaje. Društvene mreže su postale platforme za sticanje vršnjačke popularnosti, razmenu informacija i angažovanje u kulturi mladih. Aktivnosti mladih na društvenim mrežama često utiču na njihove svakodnevne porodične, školske i vršnjačke obaveze (Oreški, 2019).

Komunikacija putem interneta ima nekoliko karakteristika koje mogu da utiču na pojedince da sprovode eksperimente po pitanju sopstvenog identiteta, ispitujući i istražujući ko su i kako žele da se predstavljaju. Pre svega, jedna od karakteristika ove vrste komunikacije jeste smanjeni slušni i vizuelni znakovi koji mogu podstaći mlade da ističu, menjaju ili prikrivaju određene karakteristike fizičkog ja. Internet komunikacija je često anonimna, što mlade može podstaći da se osećaju manje uključenim u otkrivanje određenih aspekata kako sopstvene ličnosti tako i internet sagovornika. Samim tim je formiranje realne slike o sebi, ali i o sagovorniku vrlo ograničena, te se mora biti vrlo obazriv (Valkenburg, Schouten, & Peter, 2005). Okruženje kakva je internet zajednica, pojedinac nije prisutan kao fizički subjekt, nego samo kao „virtuelna reprezentacija“. Tako postavljeno, u internet okruženju ne utiču mladi sami na sebe, već na svoje virtuelne reprezentacije. Međutim, sa psihološkog stanovišta, ovakva reprezentacija ne predstavlja identitet kao takav, nego ona predstavlja skup digitalnih podataka (nadimak, ime, istorija objava, slike, statue i dr.) koji su uređeni na određeni način da bi se osoba u što boljem svetlu predstavila virtuelnoj zajednici (Vybíral, Smahel & Divínová, 2004).

Virtuelna stvarnost je digitalizovan komunikacijski medij koji čini da virtuelna iskustva budu stvarna. Ovakva stvarnost je dobra kada se koristi u obrazovne, vaspitne svrhe i kada utiče pozitivno na komunikaciju mladih i formiranje slike o sebi (Markowitz & Bailenson, 2019). Postojanje 3D dimenzije na računarima i njihovo umrežava-

nje jednih sa drugima putem World Videa, omogućuje istovremeno povezivanje više mladih u isto virtuelno okruženje, što čini njihovu virtuelnu realnost. Upotrebom ovakvog načina komunikacije, adolescenti stiču sposobnost da projektuju svoje fantazije i ideje u virtuelni prostor i tako stvaraju, po njihovom mišljenju, realne odnose i okruženje sa korisnicima ovog virtuelnog prostora. Za komunikaciju u virtuelnom svetu, mladi mogu da koriste svoje avatare, koji predstavljaju njihov virtuelni prikaz "savršenog" ja. Tako postavljeno, mladima omogućuje da se uključe u različite vrste interakcije u virtuelnoj realnosti, koja za njih predstavlja pravu realnost. Neke od tih aktivnosti su: prisustvo koncertima, pohađanje kurseva, učenje jezika, formiranje emotivnih veza, pa i stvaranje porodica i mnoštvo drugih aktivnosti (Nagy & Koles, 2014).

Ipak, da bi se izbegle negativne posledice uspostavljanja digitalizovanih socijalnih i komunikacijskih obrazaca izdvojili bismo ulogu roditelja i na nižem uzrastu, deca neprekidno traže odgovore na razna pitanja i podršku u svakodnevnim situacijama, pa je važno da roditelji odvoje vreme i pokažu strpljenje kako bi bili dostupni svojoj deci. Roditelj bi trebalo da odvoji vreme za kvalitetan razgovor sa detetom a kasnije i sa mladom osobom, pruža podršku, pažnju, ljubav i razumevanje. Ovakav pristup omogućava detetu da se oseća sigurno i stvara povoljne uslove za razvoj zdrave i samouverene ličnosti. Adolescenti su posebno osetljiva grupa koja se suočava sa izazovima vezanim za autonomiju, često se osećajući ograničeno ili sputano unutar porodice. U tom uzrastu, mladi mogu izbegavati komunikaciju s autoritetima, uključujući roditelje. Stoga je važno stvoriti atmosferu slobode i uzajamnog poštovanja u porodici, koja garantuje jedinstvo, uz poštovanje autonomije i individualnosti deteta. Komunikacija može biti različita, ali je važno iskreno deliti svoje misli, osećaje i želje, uz osećaj sigurnosti i prihvaćenosti, čime se omogućava otvorena razmena misli i potreba (Baumrind, 1991; Gottman, 1997; Eisenberg et al, 2010; Faber & Mazlish, 2012; Oreški, 2019).

Odlike uspostavljanja digitalizovanih socijalnih i komunikacijskih odnosa u učionici

Kvalitet nastavnog procesa se ogleda u tome da ispunjava jasnoću i svrishodnost u smislu sadržaja predmeta, kvalitet dijaloga nastavnik-učenik, kao i briga o zadovoljenju emocionalnih fizičkih i društvenih potreba učenika. (Jelovica & Alajbeg, 2023). Nastava koja uključuje aktivno učešće učenika kroz dijaloge, postavljanje pitanja predstavlja dobar temelj za izgradnju kvalitetnog komunikacijskog odnosa između nastavnika i učenika.

Nastavnici koriste komunikaciju u učionici kako bi se postiglo sledeće: da se steknu značajna znanja učenika, da odgovore na pitanja koja učenici postave i da opišu iskustva u učionici koju dele sa učenicima. Nastavnici bi trebalo da budu svesni svojih komunikacijskih veština, uključujući i digitalne alate. Svojim primerom valjanog pristupa putem digitalnih komunikacijskih obrazaca omogućavaju učenicima da usvoje

dobre veštine koje će im biti od koristi za razvoj sopstvenih komunikacionih stilova. Veštine komunikacije podrazumevaju slušanje, govor, čitanje i pisanje (Farell, 2009). Vežbe koje nastavnici treba da razvijaju sa učenicima, u cilju razvoja kvalitetnih obrazaca komunikacije su: aktivno slučanje, postavljanje pitanja, podsticanje kritičkog razmišljanja, Svrha komunikacijskog procesa u učionici, pa i u digitalnom okruženju je aktivna uloga svih učesnika. Mnogi problemi i poteškoće koje nastaju u školi i učionici su upravo zbog nedostatka adekvatne, kvalitetne komunikacije. Uzroci ovih problema su u nedovoljno razvijenoj učeničkoj sposobnosti komuniciranja. Komunikacija se smatra osnovom za kreiranje pozitivne klime u razredu i samim tim dobrih odnosa. Tako, nedostatak komunikacije i loša komunikacija može prouzrokovati mnoge probleme i nerazumevanja između nastavnika i učenika. (Šejtanić, 2019).

Jasno je da digitalna tehnologija ne može i ne sme biti sama po sebi svrha, nego samo jedno od mnogobrojnih nastavnih sredstava koje će doprineti podizanju kvaliteta nastavnog procesa i učenja. S toga, oblikovanje digitalnog obrazovnog materijala bi trebalo da bude u skladu sa načinom na koji učenici obrađuju i usvajaju informacije, kako bi se na taj način podsticao proces dolaženja do znanja, motivacija i razumevanja sadržaja koji je predviđen da se nauči (Jovanović, 2023).

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja digitalne kompetencije određuje kao samopouzdanu i kritičku korišćenje informacionih i komunikacionih tehnologija za rad, odmor i komunikaciju. Dakle, digitalne kompetencije kao međupredmetna kompetencija omogućava pojedincima da steknu druge kompetencije koje su od značaja za uspostavljanje dobrih digitalizovanih socijalnih i komunikacijskih odnosa u učionici (Kuzmanović, 2017. prema Jovanović, 2023).

Uloga medija u procesu uspostavljanja dobrih digitalizovanih socijalnih i komunikacijskih odnosa

Cilj izučavanja ove teme jeste da se razume i ispravno protumači novi oblik komunikacije među ljudima. S jedne strane autori tvrde kako su mediji štetni po razvoj dece, da ih čine nesposobnim za apstraktno mišljenje i kritički pristup informacijama, dok medijski pedagozi često ukazuju na mogućnost pozitivnog uticaja medija ako se na temelju njihovih zabavnih i drugih pozitivnih osobina, restrukturira nastava i obrazovanje (Zgrabljic- Rotar, 2005). Dakle, ne utiče samo ono što se prima putem medija, nego i pasivnost okoline u kojoj deca odrastaju, pasivna porodica i škola, ali i lična pasivnost i emotivna i intelektualna nespremnost za život s medijima. Podsetili bismo da se iz medija uči, pa tako mediji imaju posledice na znanje. Na dalje, mediji utiču na kreiranje našeg stanovišta o nekom pitanju, jačaju ga i oblikuju. Treće, mediji deluju na emocije, ponekad osećamo strah, bol, tugu, radost, veselje. Mogu da izazovu fiziološke reakcije kao što su jače lupanje srca, viši krvni pritisak, povišeni adrenalin, pogotovo kod sadržaja koji nas plaše ili seksualno uzbudjuju. Na kraju, mediji utiču na ponašanje gledaoca (McLuhan, 1964; Bandura, 1977; Gerbner et al, 1986; Carr, 2010; Kahneman, 2011). Zbog toga, izuzetno je

važno uvrstiti medijsku pismenost kao neminovnost savremenog sveta i osposobiti decu i mlade da ispravno koriste medijske sadržaje. Mediji mogu oblikovati znanje, stvoriti, ojačati ili oslabiti stavove, delovati na emocije i motivisati nas na akciju, a te emocije često mogu biti pozitivne i korisne za naše društvene interakcije. (Zgrabljčić-Rotar, 2005).

Brčić-Stipčević i Renko (2007) naglašavaju da su mladi najveći korisnici digitalnih medija, a njihova prisutnost poboljšava komunikacijske veštine i društvenu povezanost. Međutim, često nedostaje kritičko razmišljanje i adekvatno obrazovanje o pravilnom korišćenju tih medija. Digitalni mediji i društvene mreže su postali neizostavni deo života mladih, gde se informacije često razmenjuju putem tih platformi. Greenfield i Subrahmanyam (2008) ističu da adolescenti koriste digitalne alate kako bi ojačali postojeće veze sa vršnjacima, kao i za prikupljanje informacija o njima. Iako ova vrsta komunikacije može smanjiti socijalnu anksioznost, donosi i brojne rizike. Mlade generacije su veoma otvorene prema modernim oblicima komunikacije, a Instagram se ističe kao najpopularnija platforma za deljenje slika, gde se komunikacija često svodi na lajkove i komentare. Istraživanja pokazuju da mladi na Instagramu često pokazuju narcisoidne osobine, a korišćenje društvenih mreža pomaže u održavanju postojećih prijateljstava, ali ne doprinosi povećanju broja prijatelja u stvarnom životu (Pollet i dr., 2010). Takođe, upotreba društvenih mreža poboljšava znanje engleskog jezika među mladima (Popović, 2012), a značaj društvenih mreža kao komunikacijskog sredstva potvrđuje uticaj koji imaju na njihove živote (Rattinger, 2020).

Zaključak

Razvoj tehnologije značajno utiče na uspostavljanje socijalnih i komunikacijskih odnosa adolescenata. Dostupnost različitim tehnološkim dostignućima, pruža mogućnost mladima da većinu svog vremena komuniciraju na daljinu tj. onlajn. Na taj način, ostvaruju većinu svojih interakcija kako sa vršnjacima, tako i sa porodicom, poznanicima ali i strancima. Mladi u tehnološkoj eri, u svojoj komunikaciji koriste nove elemente, nove oblike komunikacije, koji ne moraju nužno biti loši i imati negativne posledice. Ipak, komuniciranje u virtuelnom svetu ne može da zameni lične, realne kontakte sa ljudima (Baltazarević, Đurović i Baltazarević, 2010). Komunikacija među adolescentima kontinuirano se menja i razvija. Danas, većinu vremena mladi provode na društvenim mrežama, pri čemu su najpopularnije platforme Instagram, Facebook, TikTok i Snapchat. Korišćenje društvenih mreža dovodi do izgradnje virtuelnog identiteta i formiranja jedinstvenog rečnika mladih. Često dolazi do nesklada između stvarnog i virtuelnog identiteta, a virtuelna prisutnost može predstavljati beg od stvarnosti, što zahteva oprez u pogledu sigurnosti i ponašanja mladih na ovim platformama. Usklađen razvoj stvarnog identiteta i virtuelnog identiteta od ključne je važnosti kako bi se izbegli problemi u ponašanju, komunikaciji i funkcionisanju.

Moderni socijalni i komunikacijski obrasci donose i prednosti i nedostatke. Prednosti uključuju jačanje i održavanje veza s vršnjacima koji nisu dostupni za sva-

kodnevne susrete, prevazilaženje strahova vezanih za socijalnu anksioznost, te širenje kruga prijateljstava. S druge strane, negativne posledice mogu uključivati digitalno nasilje, što je direktno povezano s mentalnim zdravljem, apatiju, pasivnost, smanjenje samopouzdanja i izobličenu sliku o sebi usled uticaja idealizovanih prikaza lepote na društvenim mrežama.

Iako je savremena komunikacija mladih u velikoj meri usmerena na društvene mreže, uloga roditelja i vaspitnih struktura ostaje izuzetno važna u prevenciji neželjenih obrazaca ponašanja i komunikacije. Komunikacija je temelj socijalizacije, izgradnje društvenih odnosa, obrazovanja i opšteg ljudskog funkcionisanja, te je neophodno da ona bude kvalitetna, posebno kada su u pitanju mladi ljudi. Ovaj rad predstavlja samo deo razumevanja i analize ove problematike, a potrebno je nastaviti sa istraživanjem i pronalaženjem novih rešenja, kao i podizati svest o značaju uspostavljanja dobrih socijalnih i komunikacijskih odnosa.

CHARACTERISTICS OF ESTABLISHING SOCIAL AND COMMUNICATION RELATIONSHIPS OF ADOLESCENTS TODAY

Abstract

Since no individual exists in isolation and lives within a community, they are forced to communicate and function within the surrounding society. Belonging to a group is a natural need that, alongside providing safety, brings a sense of self-worth and the development of a self-image, which is particularly important during adolescence. Through communication, each individual understands themselves, others, and their environment. Communication and its elements are extremely important for the overall life of an individual. Therefore, the topic of this paper is significant and interesting to explore, especially in the context of adolescence, a period marked by intense changes and turbulence. This paper will discuss the concept of communication, its styles, advantages, and disadvantages in the interactions of adolescents with their peers, family, teachers, and other adults. Attention will also be given to the influence of technology, media, and social networks, which significantly shape the forms and flows of communication today. This paper aims to explain the challenges posed by contemporary communication among adolescents. It is essential to continuously monitor how young people communicate and to take preventive measures to ensure optimal conditions for their functioning, both among peers and in a broader social context. In this way, we can contribute to the proper construction of identity and the overall personality of young people.

Keywords: adolescents, communication, media, education.

Literatura

- Baltezarević, V., Đurović, I., & Baltezarević, B. (2010). *Virtuelna komunikacija*. Kop-aonik: Međunarodna konferencija YUINFO.
- Belozerova, I. A. (2021). The problem of communication among modern student youth. *JETT*, 12(2), 101-109.
- Brčić-Stipčević, V., & Renko, S. (2007). Čimbenici utjecaja na izbor maloprodajnih oblika. *Zbornik ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 5(1), 387-401.
- Farrell, T. S. (2009). *Talking, listening, and teaching: A guide to classroom communication*. Canada: Corwin.
- Glušac, D. R., Kavalić, M. B., Makitan, V. Z., & Stanisavljev, S. M. (2023). Digitalna pismenost u kontekstu konektivističke teorije učenja. *Pedagoška stvarnost*, 69(2), 249-262.
- Graovac, M. (2010). Adolescent u obitelji. *Medicina Fluminensis: Medicina Fluminensis*, 46(3), 261-266.
- Jelovica, L., & Alajbeg, A. (2023). An Overview of the Characteristics of a Modern School. *Croatian Journal Educational/Hrvatski Casopis za Odgoj i Obrazovanje*, 25(3).
- Jovanovski, V. (2012). Razvoj poduzetničkih vještina i karijere Generacije y. *Učenje zapoduzetništvo*, 2(1), 121-128.
- Jovanović, S. (2023). Digitalna transformacija Tehničke škole Zaječar. *Pedagoška stvarnost*, 69(2), 220-233.
- Langacker, R. W. (1999). Virtual reality.
- Markić, I. (2010). Socijalna komunikacija među učenicima. *Pedagogijska istraživanja*, 7(2), 307-315.
- Markivska, L. L., Siruk, N. M., Durmanenko, O. L., Redchuk, R. O., & Tarasyuk, L. M. (2020). Modern society challenges: youth communication in Instagram. *International Journal of Criminology and Sociology*, 9, 3124-3133.
- Markowitz, D., & Bailenson, J. (2019). Virtual reality and communication. *Human Communication Research*, 34, 287-318.
- Milenković, S., & Delić, K. (2011). *Komunikologija i poslovna komunikacija*. Beograd.
- Nagy, P., & Koles, B. (2014). The digital transformation of human identity: Towards a conceptual model of virtual identity in virtual worlds. *Convergence*, 20(3), 276-292.
- Oreški, A. (2019). *Komunikacija među adolescentima u srednjim školama*. Diplomski rad, Univerzitet u Varaždinu, Svjeučilište Sjever.
- Pollet, T. V.; Roberts, S. G.; Dunbar, R. I. (2011). Use of social network sites and instant messaging does not lead to increased offline social network size, or to emotionally closer relationships with offline network members. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(4), 253-258.

- Popović, I. (2012) Intergenerational Communication Problems Caused By The Influence Of Social Networks. *Informatol.* 45 (4), 333-341.
- Rattinger, M. (2020) Uloga slobodnog vremena i društvenih mreža u samoprocjeni kvalitete života učenika višeg sekundarnog obrazovanja. Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet. Doktorska dizertacija. <https://doi.org/10.17234/diss.2020.5540>
- Reardon, K. K. (1998), Interpersonalna komunikacija – gdje se misli susreću. Zagreb: Alinea.
- Rotar, N. Z. (2005). Mediji-Medijska pismenost, medijski sadržaji i medijski utjecaji. Sarajevo: Media Centar.
- Sheldon, P. & Bryant, K. (2016) Instagram: Motives for its use and relationship to narcissism and contextual age. *Computer Human. Behaviour* 58, 89-97. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2015.12.059>
- Spajić Vrkaš, V., Kukoč, M., i Bašić, S. (2001), *Obrazovanje za ljudska prava i demokraciju: Interdisciplinarni rječnik*. Zagreb: Hrvatsko povjerenstvo za UNESCO i Projekt „Obrazovanje za mir i ljudska prava za hrvatske osnovne škole”. Zagreb; Filozofski fakultet.
- Subrahmanyam, K.; Greenfield, P. (2008). Online communication and adolescent relationships. *The future of children*, 18(1), 119-146.
- Šejtanić, S. (2018). Kvalitete komunikacije učenika i nastavnika tijekom nastavnih i izvannastavnih aktivnosti. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 67(2), 343-355.
- Valkenburg, P. M., Schouten, A. P., & Peter, J. (2005). Adolescents' identity experiments on the Internet. *New media & society*, 7(3), 383-402.
- Vybíral, Z., Smahel, D., & Divínová, R. (2004). Growing up in virtual reality: Adolescents and the Internet. *Society, reproduction, and contemporary challenges*, 169-88.
- Wohlgenannt, I., Simons, A., & Stieglitz, S. (2020). Virtual reality. *Business & Information Systems Engineering*, 62, 455-461.